

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μανίνα Κακεπάκη

ΤΙ ΚΟΙΝΟ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΕΧΕΙ ΕΝΑΣ ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ του νομού Σερρών που εκλέχθηκε για πρώτη και μοναδική φορά με 1.141 σταυρούς τον Μάιο του 2012 σε ένα Κοινοβούλιο που ουσιαστικά δεν λειτούργησε ποτέ, με κάποιον άλλο που πρωτοεκλέχτηκε το 1974 στο τότε υπόλοιπο του Δήμου Αθηναίων και κατόπιν επανεκλέχτηκε δεκατέσσερις ακόμη φορές στην Β' Αθήνας λαμβάνοντας μέχρι και 131.089 σταυρούς, και αναλαμβάνοντας το αξίωμα του Προέδρου της Βουλής; Και οι δύο, μαζί με άλλους 1056 συναδέλφους τους, αποτελούν ψηφίδες του μωσαϊκού της πολιτικής αντιπροσώπευσης στην ύστερη Μεταπολίτευση, σε μια περίοδο που ξεκινά από τις εκλογές του καναπέ στις 22 Σεπτεμβρίου του 1996, με την ανάδειξη του ΠΑΣΟΚ υπό την ηγεσία του Κ. Σημίτη στην εξουσία, και καταλήγει στις εκλογές της πρώτης φοράς αριστερά, στις 25 Ιανουαρίου του 2015, με τη συγκυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ υπό την πρωθυπουργία του Α. Τσίπρα. Στην εικοσαετία αυτή, που περιλαμβάνει συνολικά οκτώ εκλογικές αναμετρήσεις¹ και ισάριθμες Κοινοβουλευτικές Περιόδους,² αναδείχθηκαν στο Κοινοβούλιο υποψήφιοι και υποψήφιοι με διαφορετικές αφετηρίες, πορείες και κατάληξη. Ορισμένοι και ορισμένες εδραιώθηκαν πολιτικά, άλλοι και άλλες αποστρατεύτηκαν πολιτικά ή/και στιγματίστηκαν ηθικά, ενώ κάποιοι και κάποιες λειτούργησαν ως διάττοντες αστέρες της πολιτικής.

1. Φυσικά, και οι εκλογές της 20ης Σεπτεμβρίου 2015 αποτελούν μέρος αυτής της εικοσαετίας, δεν περιλαμβάνονται όμως στο σύνολο των δεδομένων μας καθώς όταν προκηρύχθηκαν ολοκληρώνονταν το ερευνητικό πρόγραμμα, προϊόν του οποίου είναι αυτός ο τόμος.

2. Ακόμα και αν, όπως είπαμε, η ΙΔ' Βουλή του Μαΐου του 2012 διαλύθηκε αμέσως, συγκροτήθηκε ως σώμα και λογίζεται ως ξεχωριστή κοινοβουλευτική περίοδος στην ανάλυσή μας.

Κάθε ένας και κάθε μία από αυτούς/ές όμως, υπήρξε –έστω και εφήμερα– αντιπρόσωπος του έθνους και φορέας μιας μορφής εξουσίας στο πλαίσιο λειτουργίας της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Στόχος του παρόντος συλλογικού τόμου είναι να αναδείξει στο πέρασμα του χρόνου κάποια από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτού του μωσαϊκού των αντιπροσώπων, κάνοντας χρήση ενός πρωτογενούς υλικού το οποίο συλλέχθηκε για πρώτη φορά στα πλαίσια του ερευνητικού προγράμματος So.Da.Mar. και διατίθεται ελεύθερα προς χρήση στη διεύθυνση <http://www.socioscope.gr/#datasets/deputies>.

Η μελέτη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του πολιτικού προσωπικού και της δομής που εμφανίζει το σύστημα ευκαιριών για πολιτική συμμετοχή και δράση αποτελεί πεδίο έρευνας της πολιτικής επιστήμης εδώ και αρκετές δεκαετίες. Η ενασχόληση αυτή συνήθως έχει δύο βασικές κατευθύνσεις (Parry, 2005). Η πρώτη, επικεντρώνεται στα ιδιαίτερα πολιτικά και κοινωνικά-δημογραφικά χαρακτηριστικά του πολιτικού προσωπικού με στόχο κυρίως να καταγράψει πορείες και μοτίβα εισόδου και εξόδου από το Κοινοβούλιο και τις όποιες ενδεχόμενες μεταβολές τους. Η έμφαση που αποδίδεται στις σχετικές διαδικασίες αντιπροσώπευσης συνδέεται με τη συμβολή τους στη λειτουργία του πολιτικού και κομματικού συστήματος και της δημοκρατίας γενικότερα. Το πολιτικό προσωπικό εκφράζει, και συνάμα μετέχει στη διαμόρφωση του πολιτικού ανταγωνισμού που αναπτύσσεται στο πλαίσιο ενός δεδομένου πολιτικού συστήματος. Ιδωμένη η σχετική προβληματική στο μακρο-επίπεδο μπορεί, εστιάζοντας στους μετασχηματισμούς στο πολιτικό προσωπικό, να συμβάλει σε ερμηνείες για την πορεία εκδημοκρατισμού των δυτικών κοινωνιών (Best and Cotta, 2000, 2007). Επί παραδείγματι, αν και ιστορικά οι κοινωνικές και πολιτικές ιδιαιτερότητες κάθε χώρας καθορίζουν και τη συγκρότηση και αναπαραγωγή των ελίτ, οι Best and Cotta συνθέτουν μια ιστορική περιοδολόγηση που αντανάκλα ευρύτερες κοινωνικοπολιτικές μεταβολές: Από τους εκπροσώπους του παλαιού καθεστώτος, στους εκπροσώπους των ελίτ και της τοπικής πελατείας, εν συνεχεία στους εκπροσώπους των διαιρετικών τομών και, τέλος, στους τεχνοκράτες και επαγγελματίες πολιτικούς με μακρά θητεία (Best and Cotta 2007, σελ. 428-429). Η εν λόγω περιοδολόγηση κινείται παράλληλα με τις σημαντικές αλλαγές που παρατηρούνται στα ευρωπαϊκά κομματικά συστήματα: Από τα κόμματα στελεχών στα κόμματα μαζών κι εν συνεχεία στα πολυσυλλεκτικά κόμματα και στα κόμματα του κράτους (Gunther *et al*, 2002· Katz and Mair, 1995· Kitschelt, 2000).

Αν και η παραπάνω προσέγγιση είναι η μοναδική που κάνει χρήση ενός τόσο εκτεταμένου υλικού, τόσο ως προς το χρονικό διάστημα που καλύπτει όσο και ως προς τη γεωγραφική της στόχευση, είναι ακόμα περισσότερες εκείνες οι ερευνητικές συμβολές που προσεγγίζουν επιμέρους πτυχές της αντιπροσώπευσης. Οι συμβολές αυτές μπορεί να εστιάζουν την ανάλυσή τους σε μια χώρα ή γεωγραφική περιοχή, είτε για να μελετήσουν τις πορείες εισόδου στο Κοινοβούλιο και τη συμπεριφορά των μελών του Κοινοβουλίου εντός του (Manow, 2013), την κυκλοφορία και ανανέωση των ελίτ (Dogan, 1961· Kjaer, 2011), τον τρόπο στρατολόγησης και ανέλιξης του πολιτικού προσωπικού στη μετακομμουνιστή Ευρώπη (Semenova, Edinger and Best, 2013) ή την σχέση εκλογικής περιφέρειας και κοινοβουλευτικής συμπεριφοράς (Marangoni and Tronconi, 2011). Άλλες συμβολές εστιάζουν σε συγκεκριμένα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά των μελών του Κοινοβουλίου, όπως το φύλο, το επάγγελμα ή η μόρφωση, για να αναδείξουν πιθανές συσχετίσεις και διαφοροποιήσεις στις κοινοβουλευτικές πορείες των αντιπροσώπων βάσει αυτών των χαρακτηριστικών, ενώ δεν λείπει και ο προβληματισμός για τη σχέση και δυναμική που αναπτύσσεται μεταξύ εκλογικού συστήματος και αντιπροσώπευσης (βλ. βιβλιογραφικές αναφορές στα επιμέρους κεφάλαια του τόμου). Μια άλλη πτυχή είναι αυτή που μελετά το ιδιαίτερο προφίλ της εκτελεστικής εξουσίας (Tavares de Almeida, Bermeo, Costa Pinto, 2004· Dowding and Dumont, 2009), ενώ ένα πρόσφατο πεδίο έρευνας εστιάζει στις διαφορές και ομοιότητες στο προφίλ αντιπροσώπων σε διαφορετικά επίπεδα διακυβέρνησης, όπως το περιφερειακό, το εθνικό και το υπερεθνικό, καθώς και την κυκλοφορία του πολιτικού προσωπικού ανάμεσα στα επίπεδα αυτά (Deschouwer and Depauw, 2014· Costa, Freire and Pilet, 2012· Borchert and Stolz, 2011· Stolz, 2011). Αν και οι παραπάνω προσεγγίσεις αφορούν τον ευρωπαϊκό χώρο, είναι ιδιαίτερα έντονη και η βιβλιογραφική παραγωγή για άλλες γεωγραφικές ενότητες με διαφορετική κοινοβουλευτική ιστορία και θεσμική συγκρότηση όπως είναι οι χώρες της Λατινικής Αμερικής (Codato *et al*, 2014· Joignant, 2009· Silva, 2008) ή οι Η.Π.Α. (βλ. Copeland, 2003 για μια επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας).

Η δεύτερη προσέγγιση στην έρευνα και μελέτη του πολιτικού προσωπικού έλκει την παράδοσή της στις κλασικές θεωρίες των ελίτ (Pareto, Michels) και μελετά περισσότερο την ιδιαίτερη συμπεριφορά και τις πράξεις των πολιτικών αντιπροσώπων, προσπαθώντας από αυτήν να διαμορφώσει ένα πλαίσιο ανάλυσης σχετικά με τη λειτουργία και συγκρότηση των ελίτ και τις επιδράσεις τους στο πολιτικό σύστημα. Εδώ εντάσσεται

περισσότερο η προβληματική περί πολιτικής τάξης (Borchert and Zeiss, 2003· Beume, 1996), αλλά και οι προσεγγίσεις του τρόπου λειτουργίας των ελίτ στις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες (Best and Higley, 2010).

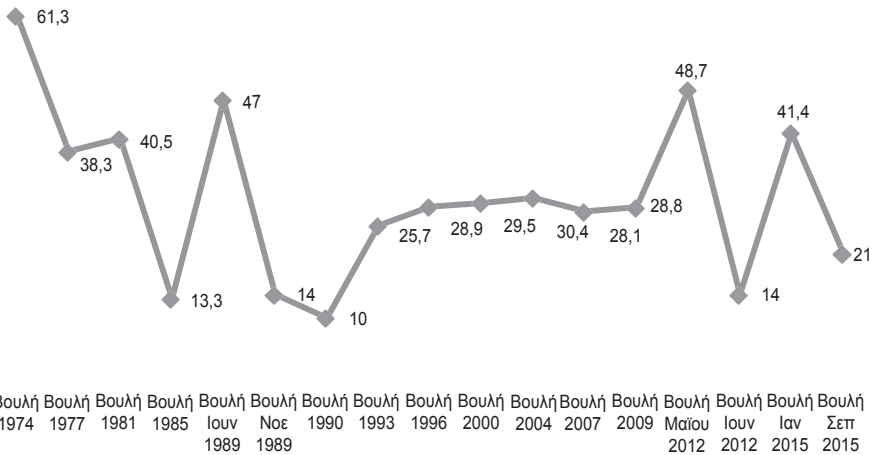
Η παρούσα μελέτη εντάσσεται στην πρώτη προσέγγιση, καθώς διερευνά με τη συμβολή ποσοτικών μεθόδων ανάλυσης τα ιδιαίτερα κοινωνικο-δημογραφικά και πολιτικά χαρακτηριστικά των εκλεγμένων αντιπροσώπων στο Κοινοβούλιο τις δύο τελευταίες δεκαετίες, από το 1996 έως και το 2015. Αν και το αφετηριακό σημείο εκκίνησης της συλλογής του υλικού (το 1996) εκπορεύθηκε και από τον ευρύτερο σχεδιασμό και τη λογική του ερευνητικού προγράμματος So.Da.Map, μέρος μόνο του οποίου είναι η συλλογή και κωδικοποίηση των βιογραφικών των βουλευτών/-τριών του κοινοβουλίου, εντούτοις η περίοδος 1996-2015 μπορεί να προταθεί ως πεδίο ερευνητικού ενδιαφέροντος με διακριτά χαρακτηριστικά, σε σχέση με αυτά στις πρώτες μεταπολιτευτικές δεκαετίες.

Οι βουλευτικές εκλογές του 1996 είναι οι πρώτες που διεξάγονται χωρίς κάποια από τις δύο ιστορικές ηγεσίες των κομμάτων εξουσίας (ΠΑΣΟΚ, ΝΔ) μετά το 1974. Ο κομματικός ανταγωνισμός διεξάγεται σε *συνθήκες επαγγελματοποίησης* (professionalization) της πολιτικής διαδικασίας, μια διαδικασία η οποία σχετίζεται και με την αυξανόμενη επίδραση των ΜΜΕ, και ιδιαίτερα της τηλεόρασης (Holtz Bacha et al, 2007). Παράλληλα, οι ιδεολογικές και πολιτικές συγκλίσεις των κομμάτων εξουσίας, όπως εμφανώς μπορούν να εντοπιστούν σε βασικές στρατηγικές επιλογές για τη χώρα (Μάαστριχτ, ΟΝΕ), δημιουργούν ένα πλαίσιο λειτουργίας της δημοκρατίας, το οποίο δίνει μεγαλύτερη έμφαση στην ικανότητα διακυβέρνησης. Την ίδια περίοδο, εν πολλοίς και ως απόρροια και συνάρτηση των παραπάνω, καταγράφεται μια ολοένα και αυξανόμενη απαξίωση του πολιτικού και κομματικού συστήματος, η οποία δεν χαρακτηρίζει μόνο την ελληνική περίπτωση, αλλά αντίθετα αποτελεί σύμπτωμα ευρύτερων τάσεων και μετασχηματισμών στις δυτικές κοινωνίες, εκδηλώσεις των οποίων είναι η κρίση εμπιστοσύνης και η κρίση της ίδιας της δημοκρατίας.³ Σε αυτό το ευρύτερο κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο κατέρχεται, εκλέγεται και επανεκλέγεται το πολιτικό προσωπικό την περίοδο 1996-2015, συνεπώς υπ' αυτό το πρίσμα πρέπει να σημασιοδοτήσουμε και να ερμηνεύσουμε την όποια ποσοτική και ποιοτική συνέχεια ή ανανέωσή του.

3. Οι πτυχές αυτής της συζήτησης είναι πολύπλευρες και κινούνται μεταξύ λιγότερο ή περισσότερο απαισιόδοξων θεωρήσεων για το μέλλον των δυτικών Δημοκρατιών. Βλ. ενδεικτικά Crouch C. (2004), Dalton (2004), Norris P. (2011), καθώς και τα άρθρα που εντάσσονται στο τεύχος-αφιέρωμα στον Peter Mair του περιοδικού *Party Politics* (Vol. 20, Issue 2, 2014).

Αν ισχύει ότι σε περιόδους κρίσεις παρατηρούνται εκτεταμένες αλλαγές στη σύνθεση των πολιτικών ελίτ (Putnam, 1976, σελ. 65), το Γράφημα 1 απεικονίζει με παραστατικό τρόπο ότι στην Γ' Ελληνική Δημοκρατία η μακροβιότερη περίοδος κοινοβουλευτικής «ηρεμίας» ήταν ανάμεσα στο 1990 και το 2009. Η προ του 1990 περίοδος χαρακτηρίζεται από απότομες εναλλαγές, συνέπεια τόσο της αρχικής εδραίωσης του κομματικού συστήματος (μέχρι και το 1981) όσο και της πρώτη μεγάλης κρίσης εμπιστοσύνης τον Ιούνιο του 1989. Η επόμενη κορύφωση της κρίσης αυτής καταγράφεται όπως γνωρίζουμε το 2012, καθώς σε μεγάλο βαθμό η συναίνεση των προηγούμενων δεκαετιών ανατράπηκε μετά το 2010 με την υπαγωγή της ελληνικής οικονομίας στο μηχανισμό στήριξης (Ν. 3845/2010).

Γράφημα 1
Νεοεισερχόμενοι/-ες στο Κοινοβούλιο, 1974-2015 (%)

Πηγή: www.socioscope.gr και Δρεττάκης 1991.

Συνεπώς, αν και οι διπλές εκλογές του 2012 λειτούργησαν ως πολιτική αφετηρία για μια νέα πολιτική γενιά (Κακεπάκη, 2015) ένα ερώτημα είναι εάν αυτή η νέα πολιτική γενιά φέρει και χαρακτηριστικά μετασχηματισμού των εγχώριων κοινοβουλευτικών ελίτ, καθώς το ζήτημα της ανανέωσης του πολιτικού προσωπικού δεν περιορίζεται μόνο στις αριθμητικές του διαστάσεις, αλλά επεκτείνεται και στα πρότυπα εισόδου στο Κοινοβούλιο. Με άλλα λόγια, στόχος μας είναι να δούμε εάν οι μηχανισμοί και οι πόροι που απαιτούνται για να εισέλθει κανείς στο Κοινοβούλιο παραμένουν

αναλλοιώτοι στο χρόνο ή μεταβάλλονται. Εάν ισχύει το πρώτο, τότε η ποσοτική ανανέωση που διαπιστώνεται δεν συνιστά ανανέωση με την ευρεία έννοια, αλλά απλώς αντικατάσταση προσώπων. Η προσέγγιση αυτή συνδέεται βέβαια με ζητήματα όπως η οργανωτική δομή των κομμάτων και οι μηχανισμοί ελέγχου των υποψηφιοτήτων, το επικοινωνιακό περιβάλλον και οι νέες συνθήκες που διαμορφώνουν τον εκλογικό ανταγωνισμό.

Η μελέτη των κοινοβουλευτικών ελίτ στην Ελλάδα μετά το 1974

Σε αντίθεση με το ελληνικό κομματικό σύστημα και τα κόμματα εξουσίας, η έρευνα για τις κοινοβουλευτικές ελίτ είναι σχετικά περιορισμένη. Στην περίοδο από το 1974 και εντεύθεν, εκτός από μελέτες που έχουν χαρακτηριστεί πολιτικής βιογραφίας⁴ ή συγκεντρώνουν και παραθέτουν βιογραφικά στοιχεία (Τζινοβάρας και Χιώτης, 2007), η πρώτη συστηματική παρουσίαση των βασικών πολιτικών και δημογραφικών μεγεθών των μελών του Κοινοβουλίου γίνεται σε εργασίες του Μ. Δρεττάκη (1991, 2000, 2004, 2007) αλλά και του Α.Ι.-Δ. Μεταξά (1981). Επιμέρους μελέτες εστιάζουν είτε σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά των υποψηφίων, όπως για παράδειγμα το φύλο (Παντελίδου-Μαλούτα, 2007) ή οι σχέσεις συγγένειας (Patrikios and Chatzikonstantinou, 2014), είτε σε συγκεκριμένες εκλογικές αναμετρήσεις (Andreadis and Chadjipadelis, 2008· Κολτσίδα, 2013).⁵ Τέλος, αναφορικά με την εκτελεστική εξουσία, διαθέσιμη είναι μια συνθετική απεικόνιση των μεταβολών στη σύνθεση των υπουργικών συμβουλίων (Sotiropoulos and Bourikos, 2002), η οποία καλύπτει χρονικά την περίοδο από το 1843 έως και το 2001, καθώς και η μελέτη του Κουτσούκη για την περίοδο 1946-1974 (Koutsoukis 1978). Η πλέον πρόσφατη εργασία είναι αυτή του Κάρουλα (2014), η οποία αναλύει τα κοινωνικο-δημογραφικά δεδομένα των μελών του Κοινοβουλίου από το 1989 μέχρι και την Κοινοβουλευτική περίοδο του 2009.

4. Όπως για παράδειγμα οι εκδόσεις που προέρχονται από το Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και την Δημοκρατία.

5. Η συγκεκριμένη έρευνα υπό την εποπτεία των Ανδρεάδη, Τεπέρογλου και Χατζηπαντελή έχει το πλεονέκτημα ότι εισάγει τη συγκριτική διάσταση, καθώς τα δεδομένα εντάσσονται στο πανευρωπαϊκό πρόγραμμα Comparative Candidates Study ενώ προσφέρει ελεύθερη πρόσβαση στα δεδομένα. Μολονότι στο πλαίσιο του εν λόγω προγράμματος συγκεντρώνονται σε μια ενιαία βάση δεδομένων στοιχεία για το πολιτικό προσωπικό κάθε χώρας (υποψήφιος/ες και εκλεγμένος/ες), ωστόσο αυτά δεν είναι πλήρη, στο βαθμό που συλλέγονται με ερωτηματολόγιο, το οποίο συμπληρώνουν οι ίδιοι/ες οι υποψήφιοι/ες, ενώ αφετηριακό σημείο είναι το 2007. (για περισσότερες πληροφορίες βλ <http://www.comparativecandidates.org> και <http://elnes.gr/node/6>).

Οι παραπάνω μελέτες, αν και φωτίζουν πολλές διαστάσεις του πολιτικού προσωπικού, εντούτοις δεν επαρκούν για να καλύψουν το κενό που υπάρχει για μια ερευνητική υποδομή η οποία θα παρέχει ελεύθερη πρόσβαση σε συγκεντρωτικές πληροφορίες, σε βάθος χρόνου και βάσει συγκεκριμένης κωδικοποίησης. Τα διαθέσιμα μέχρι στιγμής στοιχεία που υπάρχουν για τα μέλη του Ελληνικού Κοινοβουλίου βρίσκονται διάσπαρτα σε πολλαπλές πηγές (Επετηρίδες Βουλής των Ελλήνων, ειδικές εκδόσεις εφημερίδων ή δημοσιογράφων, κ.λπ.). Προκειμένου να καλυφθεί αυτό το ερευνητικό κενό το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ) υλοποίησε το έργο κωδικοποίησης, χαρτογράφησης και δυνατότητας ηλεκτρονικής ανάκτησης των κυριότερων κοινωνικο-πολιτικών και δημογραφικών μεγεθών των Ελληνικών Κοινοβουλευτικών Ελίτ για την περίοδο 1996-2015.

Οι μεταβλητές της Θεματικής Βάσης: Σχεδιασμός και δομή

Η Θεματική Βάση «Πολιτικό Προσωπικό» είναι απογραφική και όχι δειγματοληπτική βάση. Συμπεριλαμβάνει δηλαδή όλους/ες που κατέλαβαν κοινοβουλευτική έδρα –έστω και για μια ημέρα– στο Ελληνικό Κοινοβούλιο στις οκτώ εκλογικές αναμετρήσεις που πραγματοποιήθηκαν από το 1996 έως και τον Ιανουάριο του 2015. Εφόσον κάθε κοινοβουλευτική περίοδος συμπεριλαμβάνει όλους τους/τις βουλευτές/-τριες με καταγεγραμμένη θητεία στο Κοινοβούλιο, οι εγγραφές κάθε περιόδου εμπεριέχουν όχι μόνο την αρχική αλλά και την τελική σύνθεση της κάθε Βουλής, όπως αυτή αναγράφεται στον ιστότοπο της Βουλής των Ελλήνων (www.parliament.gr). Αναλυτικότερα, κάθε Κοινοβουλευτική Περίοδος είχε τις παρακάτω εγγραφές:

Κοινοβουλευτική Περίοδος	Αριθμός Βουλευτών/-τριών
Θ' Περίοδος (22/09/1996 – 14/03/2000)	322
Ι' Περίοδος (9/04/2000 – 11/02/2004)	332
ΙΑ' Περίοδος (07/03/2004 – 18/08/2007)	314
ΙΒ' Περίοδος (16/09/2007 – 07/09/2009)	311
ΙΓ' Περίοδος (04/10/2009 – 11/04/2012)	320
ΙΔ' Περίοδος (06/05/2012 – 19/05/2012)	300
ΙΕ' Περίοδος (17/06/2012 – 31/12/2014)	315
ΙΣΤ' Περίοδος (25/01/2015 – 28/8/2015)	302
Σύνολο	2516
Μοναδικές περιπτώσεις βουλευτών/-τριών	1058

Οι 2.516 εγγραφές αφορούν 1.058 μοναδικές περιπτώσεις βουλευτών/-τριών που εκλέχθηκαν έστω και μια φορά στο Ελληνικό Κοινοβούλιο την περίοδο 1996-2015 (Ιανουάριος). Τα βιογραφικά τους στοιχεία συλλέχθηκαν από πηγές όπως: οι επετηρίδες που εκδίδει η Βουλή των Ελλήνων, εκδόσεις με συγκεντρωμένα τα βιογραφικά τους στοιχεία, στοιχεία από την ιστοσελίδα της Βουλής των Ελλήνων και προσωπικές τους ιστοσελίδες (βλ. αναλυτικό κατάλογο πηγών στο τέλος του κεφαλαίου). Οι πληροφορίες που αντλήθηκαν από τα βιογραφικά στοιχεία, εν συνεχεία κωδικοποιήθηκαν σε 32 συνολικά μεταβλητές, οι οποίες χωρίζονται σε δύο βασικές ομάδες: τις κοινωνικο-δημογραφικές, οι οποίες αποτελούν σταθερές εγγραφές της βάσης, εφόσον οι πληροφορίες για το ίδιο άτομο δεν μεταβάλλονται στο πέρασμα του χρόνου (π.χ. φύλο, έτος γέννησης), και στις μεταβλητές πολιτικής δράσης και προϋπηρεσίας, οι οποίες μπορεί να παίρνουν διαφορετικές τιμές για το ίδιο άτομο σε διαφορετική κοινοβουλευτική περίοδο (π.χ. το ίδιο άτομο σε μια κοινοβουλευτική περίοδο να εκλέγεται με το χ κόμμα και σε μια άλλη με το ψ κόμμα). Η τελική επιλογή των μεταβλητών που εντάχθηκαν στη βάση αποτελεί βασική μεθοδολογική παράμετρο η οποία υπαγορεύτηκε από τα ακόλουθα:

Α. Πληροφόρηση από επίσημες πηγές. Τα βιογραφικά σημειώματα έπρεπε να προέρχονται από πηγές που μπορούσαν να ελεγχθούν ως προς την αξιοπιστία τους ή/και τη θεσμική τους υπόσταση, π.χ. η Βουλή των Ελλήνων, οι επίσημες ιστοσελίδες των υποψηφίων, άλλες ειδικές εκδόσεις (βλ. και παρακάτω, πίνακες 1 και 2).

Β. Λογική ακολουθία και συνάφεια με πληροφορίες που υπάρχουν σε ανάλογες βάσεις δεδομένων στον ευρωπαϊκό χώρο, με παράλληλη όμως επισήμανση και καταγραφή εθνικών ιδιαιτεροτήτων, όπως για παράδειγμα τα συγγενικά δίκτυα ή η διάσταση της εντοπιότητας.

Γ. Δυνατότητα ανάκτησης της πληροφορίας από ικανό αριθμό βιογραφικών. Για παράδειγμα, ένα μείζον πεδίο που αφορά αναφορές/μαρτυρίες συμμετοχής σε ποικίλες εκφάνσεις της κοινωνίας πολιτών ή μιας γενικότερης πολιτικής δράσης δεν κατέστη δυνατό να συστηματοποιηθεί και να αποτελέσει σώμα εμπειρικού υλικού καθώς οι σχετικές αναφορές ήταν αποσπασματικές και άνισες. Ενδεικτικά, πληροφορίες όπως: α) αναφορές υποψηφίων για τη συμμετοχή τους σε πλήθος συλλόγων (τοπικοί, πολιτιστικοί, κ.ά.), β) αναφορές για αντιδικτατορική δράση ή συμμετοχή σε κοινωνικά κινήματα, γ) συμμετοχή σε φοιτητικές παρατάξεις, δ) δράση σε

επιστημονικούς ομίλους ή ομάδες προβληματισμού, δεν περιλαμβάνονται στο σώμα των πληροφοριών μας.

Οι Πίνακες 1 και 2 περιγράφουν αναλυτικά την κωδικοποίηση της κάθε μεταβλητής καθώς και τις πηγές προέλευσης των δεδομένων.

Πίνακας 1
Κοινωνικο-δημογραφικές μεταβλητές

ΟΝΟΜΑ	ΛΕΚΤΙΚΟ	ΤΙΜΕΣ	ΠΗΓΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ
Id	Μοναδικός αριθμός καταχώρησης βουλευτή	Μοναδικός τετραψήφιος αριθμός	
Vouli	Κοινοβουλευτική περίοδος αναφοράς	Θ' Περίοδος (22/09/1996 – 14/03/2000) Ι' Περίοδος (9/04/2000 – 11/02/2004) ΙΑ' Περίοδος (07/03/2004 – 18/08/2007) ΙΒ' Περίοδος (16/09/2007 – 07/09/2009) ΙΓ' Περίοδος (04/10/2009 – 11/04/2012) ΙΔ' Περίοδος (06/05/2012 – 19/05/2012) ΙΕ' Περίοδος (17/06/2012 – 31/12/2014) ΙΣΤ' Περίοδος ((25/01/2015 – 28/8/2015)	Ιστοσελίδα της Βουλής των Ελλήνων
Surname	Επίθετο	Ολογράφως (όπως αναγράφεται στην Ιστοσελίδα της Βουλής των Ελλήνων)	Ιστοσελίδα της Βουλής των Ελλήνων
Fathers-name	Πατρώνυμο	Ολογράφως (όπως αναγράφεται στην Ιστοσελίδα της Βουλής των Ελλήνων)	Ιστοσελίδα της Βουλής των Ελλήνων
Name	Όνομα	Ολογράφως (όπως αναγράφεται στην Ιστοσελίδα της Βουλής των Ελλήνων)	Ιστοσελίδα της Βουλής των Ελλήνων
Sex	Φύλο	Άνδρας Γυναίκα	

ΟΝΟΜΑ	ΛΕΚΤΙΚΟ	ΤΙΜΕΣ	ΠΗΓΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ
Yearofbirth	Έτος γέννησης (τέσσερα ψηφία)	Τετραψήφιος αριθμός	Βιογραφικά
Profession	Επάγγελμα (ελεύθερο κείμενο)	Καταγράφεται ολογράφως	Βιογραφικά
Profession_REC	Κωδικοποίηση επαγγέλματος κατά ISCO ο8	Τετραψήφιος αριθμός	Επανακωδικοποίηση από την ερευνητική ομάδα
Relation	Συγγένεια με άλλο βουλευτή/-τρια	Συγγένεια με άλλο βουλευτή/πολιτικό Δεν υπάρχει συγγένεια	Τζιοβάρας και Χιώτης (2007) Patrikios and Chatzikonstantinou (2014)
Education	Επίπεδο εκπαίδευσης (ανώτερος τίτλος)	Αναλφάβητος Απόφοιτος Δημοτικού/ μερικές τάξεις Δημοτικού Μερική Μέση Εκπαίδευση Πλήρης Μέση Εκπαίδευση Τεχνική Επαγγελματική Σχολή/ Τεχνικό Λύκειο Πτυχίο Μεταδευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (ΙΕΚ, ΚΕΚ κ.λπ.) Πτυχίο ΑΤΕΙ, ΤΕΙ, ΚΑΤΕ, ΚΑΤΕΕ Πτυχίο ΑΕΙ (Ελλάδα) Πτυχίο ΑΕΙ (Εξωτερικό) Μεταπτυχιακός τίτλος (Ελλάδα) Μεταπτυχιακός τίτλος (Εξωτερικό) Διδακτορικό δίπλωμα (Ελλάδα) Διδακτορικό δίπλωμα (Εξωτερικό)	Βιογραφικά

ΟΝΟΜΑ	ΛΕΚΤΙΚΟ	ΤΙΜΕΣ	ΠΗΓΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ
Educfield	Πεδίο σπουδών (από την κατάταξη επιστημονικών ειδικοτήτων της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας)	Λογική Μαθηματικά Πληροφορική Αστρονομία και Αστροφυσική Φυσική Χημεία Επιστήμες της ζωής Επιστήμες της γης και του διαστήματος Γεωπονικές επιστήμες Ιατρικές επιστήμες Τεχνολογία Ανθρωπολογία (μη Φυσική) Δημογραφία Οικονομικές Επιστήμες Ιστορία Νομικές Επιστήμες Γλωσσολογία Παιδαγωγική-Εκπαίδευση-Κατάρτιση Πολιτικές Επιστήμες Ψυχολογία Επιστήμη Τεχνών και Γραμμάτων Κοινωνιολογία Ηθική Φιλοσοφία Θεολογία Στρατιωτικές/Σώματα Ασφαλείας	Επανακωδικοποίηση από την ερευνητική ομάδα
Children	Αριθμός παιδιών	Καταχώριση αριθμού	Βιογραφικά

Πίνακας 2
Μεταβλητές πολιτικής δράσης και προϋπηρεσίας

ΟΝΟΜΑ	ΛΕΚΤΙΚΟ	ΤΙΜΕΣ	ΠΗΓΗ ΠΡΟ-ΕΛΕΥΣΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ
Terms	Κοινοβουλευτικές Θητείες	Καταχώριση αριθμού	Ιστοσελίδα της Βουλής των Ελλήνων
Party	Κόμμα εκλογής στην τρέχουσα Βουλή	ΑΝΕΛ ΔΗΚΚΙ ΔΗΜΑΡ ΚΚΕ ΛΑΟΣ ΝΔ ΠΑΣΟΚ ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ ΣΥΝ ΣΥΡΙΖΑ Λ.Σ. ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ	Ιστοσελίδα της Βουλής των Ελλήνων
Votenum	Αριθμός σταυρών	Αριθμός σταυρών Εκλογή με λίστα Εκλογή στο Επικρατείας Εκλογή χωρίς σταυρό (αρχηγός κόμματος)	Τζιοβάρας και Χιώτης (2007) Ιστοσελίδα Υπουργείου Εσωτερικών
Constit	Εκλογική περιφέρεια στην οποία εκλέγονται	Όνομα εκλογικής περιφέρειας	Ιστοσελίδα της Βουλής των Ελλήνων
Constitrec	Μέγεθος εκλογικής περιφέρειας	Επικρατείας Μονοεδρικές Έως 5 Βουλευτές Έως 10 βουλευτές Έως 20 βουλευτές Πάνω από 20 βουλευτές	Επανακωδικοποίηση από την ερευνητική ομάδα
Placeofbirth	Τόπος γέννησης	Καταγράφεται το τοπωνύμιο	Βιογραφικά
Geocode	Κωδικός Καλλικράτη τόπου γέννησης	Καταχώριση κωδικού επίπεδο 7 ή 8	Επανακωδικοποίηση από την ερευνητική ομάδα
Geography	Σχέση με τόπο εκλογής	Τόπος γέννησης ίδιος με τόπο εκλογής Τόπος γέννησης άλλος από τόπο εκλογής Ελλιπή στοιχεία Εκλογή στο Επικρατείας	Επανακωδικοποίηση από την ερευνητική ομάδα

ΟΝΟΜΑ	ΛΕΚΤΙΚΟ	ΤΙΜΕΣ	ΠΗΓΗ ΠΡΟ-ΕΛΕΥΣΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ
Change1	Μεταβολή κατά τη διάρκεια της Κοινοβουλευτικής θητείας – 1η μεταβολή	Σε άλλο κόμμα Ανεξαρτητοποίηση Διαγραφή Ακύρωση εκλογής Παραίτηση Επιστροφή στο ίδιο κόμμα Απεβίωσε	Ιστοσελίδα της Βουλής των Ελλήνων
Change2	Μεταβολή κατά τη διάρκεια της Κοινοβουλευτικής θητείας – 2η μεταβολή	Σε άλλο κόμμα Ανεξαρτητοποίηση Διαγραφή Ακύρωση εκλογής Παραίτηση Επιστροφή στο ίδιο κόμμα Απεβίωσε	Ιστοσελίδα της Βουλής των Ελλήνων
Change3	Μεταβολή κατά τη διάρκεια της Κοινοβουλευτικής θητείας – 3η μεταβολή	Σε άλλο κόμμα Ανεξαρτητοποίηση Διαγραφή Ακύρωση εκλογής Παραίτηση Επιστροφή στο ίδιο κόμμα Απεβίωσε	Ιστοσελίδα της Βουλής των Ελλήνων
Past_ governmentalpost	Θέση στην Κυβέρνηση πριν την τρέχουσα Κοινοβουλευτική περίοδο (καταγράφεται το ανώτατο αξίωμα)	Πρωθυπουργός Υπουργική Θέση ΓΓ Υπουργείου Σύμβουλος Υπουργού/ΓΓ/ Πρωθυπουργού Όχι/Δεν αναφέρεται	Βιογραφικά
Governmental_ post	Θέση στην Κυβέρνηση στην τρέχουσα Κοινοβουλευτική περίοδο (καταγράφεται το ανώτατο αξίωμα)	Πρωθυπουργός Υπουργική Θέση ΓΓ Υπουργείου Σύμβουλος Υπουργού/ΓΓ/ Πρωθυπουργού Όχι/Δεν αναφέρεται	Βιογραφικά
European_post	Θητεία σε Ευρωπαϊκό όργανο πριν την τρέχουσα Κοινοβουλευτική περίοδο	Ναι Όχι	Βιογραφικά

ΟΝΟΜΑ	ΛΕΚΤΙΚΟ	ΤΙΜΕΣ	ΠΗΓΗ ΠΡΟ-ΕΛΕΥΣΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ
Local_post	Θητεία στην Αυτοδιοίκηση πριν την τρέχουσα Κοινοβουλευτική περίοδο (καταγράφεται το ανώτατο αξίωμα)	Δήμαρχος Νομάρχης/Αντινομάρχης Περιφερειάρχης Μέλος Δημοτικού Συμβουλίου Μέλος Νομαρχιακού Συμβουλίου Μέλος Περιφερειακού Συμβουλίου Διορισμένος Νομάρχης/ Περιφερειάρχης Όχι/Δεν αναφέρεται	Βιογραφικά
Part_pos	Θέση στο κόμμα πριν την τρέχουσα Κοινοβουλευτική περίοδο (καταγράφεται το ανώτατο αξίωμα)	Αρχηγός/διεκδικητής αρχηγίας Μέλος πολιτικού συμβουλίου/κεντρικής ή εκτελεστικής επιτροπής/ εθνικού συμβουλίου/ πολιτικής γραμματείας Κυβερνητικός εκπρόσωπος/ εκπρόσωπος τύπου Γραμματέας/υπεύθυνος Τομέα Γραμματέας Κεντρικής Επιτροπής/ εθνικού συμβουλίου Γραφείο τύπου αρχηγού/κόμματος Μέλος/πρόεδρος τοπικής οργάνωσης Όχι/Δεν αναφέρεται	Βιογραφικά
Tradeunion	Θητεία σε συνδικαλιστική οργάνωση πριν την τρέχουσα Κοινοβουλευτική περίοδο	Ναι Όχι /δεν αναφέρεται	Βιογραφικά
Parl_Pres	Θέση στο Προεδρείο της Βουλής στην τρέχουσα Κοινοβουλευτική περίοδο	Πρόεδρος Βουλής Αντιπρόεδρος Βουλής	Ιστοσελίδα της Βουλής των Ελλήνων

Προβλήματα στη συλλογή των δεδομένων

Στην προσπάθεια να συγκεντρωθούν και να κωδικοποιηθούν τα στοιχεία προέκυψαν ορισμένα κενά στα δεδομένα, τα οποία δεν μπορούσαν να καλυφθούν από τις διαθέσιμες πηγές. Αυτά μπορούν να συνοψιστούν στα ακόλουθα:

α) Απουσία βιογραφικών:

Μέχρι και το 2007 η Βουλή των Ελλήνων εξέδιδε τόμους σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή με τα στοιχεία των βουλευτών/-τριών κάθε περιόδου. Από τις εκλογές του 2009 και έπειτα οι σχετικές εκδόσεις παύουν και ξεκινά η ανάρτηση των βιογραφικών στον ιστότοπο της Βουλής. Εντούτοις, ιδιαίτερα μετά το 2012 είναι αρκετές οι περιπτώσεις βουλευτών/-τριών οι οποίοι/ες δεν έχουν καταθέσει βιογραφικό. Αυτό πρωτίστως αφορά πρωτοεκλεγέντες με κόμματα που δημιουργήθηκαν το 2012 και είναι πιο έντονο στην περίπτωση των βουλευτών/-τριών από τον «Λαϊκό Σύνδεσμο – Χρυσή Αυγή». Η συλλογή και επεξεργασία των στοιχείων ολοκληρώθηκε το καλοκαίρι του 2015, όταν ακόμα κάποιοι/ες βουλευτές/-τριες που είχαν πρωτοεκλεγεί τον Ιανουάριο του 2015 δεν είχαν καταθέσει βιογραφικό. Η διάλυση της Βουλής και η προκήρυξη νέων εκλογών για τον Σεπτέμβριο του 2015 ανέκοψε τη σχετική διαδικασία και, συνεπώς, ανάγκασε την ερευνητική ομάδα να τροφοδοτήσει τη βάση με τα στοιχεία που είχαν μέχρι τότε συγκεντρωθεί. Συνεπώς, ιδιαίτερα για τις τρεις τελευταίες κοινοβουλευτικές συνθέσεις οι μεταβλητές είχαν περισσότερες ελλείψεις. Στον Πίνακα 3 παρατίθεται ενδεικτικά η απουσία πληροφορίας για ορισμένες μεταβλητές.

Πίνακας 3

Πλήθος περιπτώσεων χωρίς πληροφορία σε επιλεγμένες μεταβλητές (N)

Κοινοβουλευτική Περίοδος	Έτος γέννησης	Επάγγελμα	Σπουδές	Τόπος γέννησης
Θ' Περίοδος (22/09/1996 – 14/03/2000)	0	0	6	1
Γ' Περίοδος (9/04/2000 – 11/02/2004)	0	0	0	0
ΙΑ' Περίοδος (07/03/2004 – 18/08/2007)	1	1	2	2
ΙΒ' Περίοδος (16/09/2007 – 07/09/2009)	3	1	10	2
ΙΓ' Περίοδος (04/10/2009 – 11/04/2012)	13	2	12	3
ΙΔ' Περίοδος (06/05/2012 – 19/05/2012)	33	12	38	25
ΙΕ' Περίοδος (17/06/2012 – 31/12/2014)	6	1	8	5
ΙΣΤ' Περίοδος ((25/01/2015 – 28/8/2015)	35	6	22	23

Είναι εμφανές ότι μετά το 2012 υπάρχει κενό πληροφόρησης το οποίο, κατά κύριο λόγο, οφείλεται αφενός στο γεγονός ότι η ΙΔ' Κοινοβουλευτική Περίοδος ουσιαστικά δεν λειτούργησε, συνεπώς ήταν μεγάλος ο αριθμός των βουλευτών/-τριών χωρίς βιογραφικό, ιδιαίτερα οι περιπτώσεις που εκλέχθηκαν μόνο τον Μάιο του 2012 και όχι μετέπειτα. Η ΙΣΤ' Κοινοβουλευτική περίοδος διήρκεσε μερικούς μήνες, συνεπώς δεν ήταν

επαρκές το διάστημα για ανάρτηση πλήρων βιογραφικών στον ιστότοπο της Βουλής.

β) Λάθη, αναντιστοιχίες ή ασάφειες στα βιογραφικά:

Όνοματεπώνυμο: Σε πολύ μικρό αριθμό περιπτώσεων παρουσιάστηκαν διαφορετικές εκδοχές στον τρόπο γραφής των ονομάτων. Ως ορθή επιλογή θεωρήθηκε κάθε φορά εκείνη που συμφωνούσε με τον τρόπο που αναγράφεται το ονοματεπώνυμο στον ιστότοπο της Βουλής των Ελλήνων.

Έτος γέννησης: Υπήρξαν περιπτώσεις όπου σε διαδοχικά βιογραφικά αναγράφεται διαφορετικό έτος γέννησης. Όπου ήταν εφικτό έγινε διασταύρωση των στοιχείων από πολλαπλές πηγές (εκδόσεις, προσωπικές ιστοσελίδες κ.λπ.) και καταγράφηκε η χρονολογία με τις περισσότερες αναφορές.

Επάγγελμα: Το επάγγελμα δηλώνεται άλλοτε μονολεκτικά και άλλοτε περιγραφικά. Επίσης, άλλοτε δηλώνεται το αντικείμενο του επαγγέλματος και άλλοτε ο φορέας απασχόλησης. Επίσης καταγράφηκαν και περιπτώσεις που δηλώνονταν πολλαπλά επαγγέλματα. Η ερευνητική ομάδα κατέγραψε στη βάση το πλήρες λεκτικό του επαγγέλματος και, ακολούθως, το επανακωδικοποίησε χρησιμοποιώντας την ελληνική απόδοση της διεθνώς αναγνωρισμένης ταξινόμησης επαγγελμάτων ISCO 2008, όπως αυτή χρησιμοποιείται από την «Ελληνική Στατιστική Αρχή». Σε περιπτώσεις αναφοράς πολλαπλών επαγγελμάτων, στην επανακωδικοποίηση δόθηκε κωδικός για το επάγγελμα που αναγράφεται πρώτο στο βιογραφικό.

Σπουδές: Ορισμένοι/ες ανέφεραν αναλυτικά τις σπουδές τους (με χρονική σειρά και επίπεδο), ενώ άλλοι/ες παρέθεταν αντικείμενα σπουδών χωρίς να προκύπτει χρονολογική σειρά, επίπεδο σπουδών ή η χώρα απόκτησης του τίτλου. Όπου ήταν εφικτό αναζητήθηκαν περισσότερες πληροφορίες, ενώ σύμφωνα με την πάγια πρακτική καταγραφής του επιπέδου εκπαίδευσης, κάθε φορά καταγράφηκε ο ανώτερος τίτλος σπουδών.

Πεδίο Σπουδών: Σε περιπτώσεις πολλαπλών τίτλων χωρίς αναφορές στο επίπεδο σπουδών, ως πεδίο σπουδών κωδικοποιήθηκε εκείνο που είχε τη μεγαλύτερη συνάφεια με το δηλωθέν επάγγελμα. Έτσι, για παράδειγμα, για έναν δικηγόρο που δηλώνει σπουδές νομικής και πολιτικών επιστημών, χωρίς περαιτέρω διευκρίνιση επιπέδου, δίνεται κωδικός πεδίου σπουδών «Νομικές Επιστήμες».

Τόπος γέννησης και περιφέρεια εκλογής: Σε αυτή τη μεταβλητή άλλες φορές οι βουλευτές/-τριες δηλώνουν με μεγάλη ακρίβεια τον τόπο γέννη-

σής τους και άλλες όχι. Για όσους/ες εκλέγονται στις περιφέρειες Α' και Β' Αθήνας, Α' και Β' Πειραιά και Α' και Β' Θεσσαλονίκης, όταν στα βιογραφικά τους υπήρχε γενική αναφορά τόπου γέννησης, χωρίς προσδιορισμό της περιοχής ή του Δήμου γέννησης («γεννήθηκε στην Αθήνα/Πειραιά/Θεσσαλονίκη») δόθηκε ο κωδικός «ίδιος τόπος γέννησης και εκλογής».

Συγγένεια: Ακόμα και σε περιπτώσεις γνωστής συγγένειας εξαιρετικά σπάνια δηλώνεται στα βιογραφικά σημειώματα. Η ερευνητική ομάδα χρησιμοποίησε για αυτό το λόγο αποκλειστικά και μόνο υφιστάμενη τεκμηρίωση όπως αυτή έχει δημοσιευτεί από τους Τζιοβάρρα και Χιώτη (2007) και Patrikios and Chatzikonstantinou (2014).

Πολιτική προϋπηρεσία:

Τοπική Αυτοδιοίκηση: Δεν ήταν πάντα σαφής ο διαχωρισμός μεταξύ αιρετών και διορισμένων θέσεων, συνεπώς η σχετική διάκριση έγινε κατόπιν ελέγχου από την ερευνητική ομάδα.

Κυβέρνηση: αν και οι πληροφορίες που καταγράφηκαν προέρχονται από τα βιογραφικά, έγινε και προσπάθεια διασταύρωσης από τις δημοσιευμένες συνθέσεις των υπουργικών συμβουλίων.

Κόμμα: Σε πολλά κόμματα, ιδιαίτερα τα μικρότερα, οι αναφορές σε κομματικές θέσεις είναι ελάχιστες.

Συνδικαλισμός: Λόγω της πολυπλοκότητας των συνδικαλιστικών φορέων και της συμμετοχής βουλευτών/-τριών σε πολλούς φορείς, μετά από την αρχική καταγραφή όλων των φορέων επιλέχτηκε μια τελική επανακωδικοποίηση της πληροφορίας σε «Ναι» ή «Όχι/δεν αναφέρεται».

Η δομή του βιβλίου

Όπως παρουσιάστηκε στην προηγούμενη ενότητα, το σύνολο των δεδομένων που είχαμε στη διάθεσή μας για επεξεργασία είχε πολλά πλεονεκτήματα αλλά και ορισμένες αδυναμίες. Το κυριότερο πλεονέκτημα, χωρίς αμφιβολία, είναι η απογραφική συγκέντρωση για πρώτη φορά όλων των μελών του Κοινοβουλίου μέσω 32 συνολικά μεταβλητών. Συνεπώς, η ανάλυση και παρουσίαση των αποτελεσμάτων καταγράφει με τη μέγιστη δυνατή ακρίβεια την εικόνα του πολιτικού προσωπικού της τελευταίας εικοσαετίας.

Μια προφανής αδυναμία είναι το γεγονός ότι για μια σειρά δεδομένων που αναφέρονται στην πολιτική και κοινωνική προϋπηρεσία των βουλευτών/-τριών (θέση στην τοπική αυτοδιοίκηση, στο κόμμα, συνδικαλισμός) η

πληροφορία προέρχεται από τα βιογραφικά τους και ουσιαστικά «φιλτράρεται» από τον/την υποψήφιο/α. Συνεπώς, αποτελεί μέρος της εικόνας που θέλει να προτάξει ο/η υποψήφιος/α στη δημόσια σφαίρα. Έτσι, δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε επακριβώς αν για παράδειγμα η απουσία συνδικαλιστικής δράσης είναι πραγματική ή δηλωτική μιας πληροφορίας η οποία δεν αξιολογείται ως αναγκαία να περιληφθεί σε ένα βιογραφικό. Αν λοιπόν το βιογραφικό σημείωμα δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια εξιδανικευμένη εικόνα του εαυτού, η μελέτη τους στο πέρασμα του χρόνου μαρτυρά τι συνιστά σημαντικό, ουσιώδες και πολιτικά χρήσιμο. Με άλλα λόγια, προβάλλει και μια εικόνα για την πολιτική αντιπαράθεση, η οποία ενέχει και στοιχεία ποιотικής ανάλυσης, ακόμα και αν αυτά εκφεύγουν της μεθόδου ανάλυσης που υιοθετούμε. Κάτι τέτοιο δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να μας διαφεύγει στην επεξεργασία και ανάλυση των στοιχείων. Για τον λόγο αυτόν, το λεκτικό που επιλέχτηκε στην κωδικοποίηση όταν υπήρχε απουσία αναφοράς ήταν «Όχι/δεν αναφέρεται» (βλ. Πίνακες 1 και 2) ακριβώς για να τονιστεί ότι η μη αναφορά δεν μπορεί να ταυτιστεί απαραίτητα με απουσία δράσης ή θητείας. Έχοντας κατά νου το παραπάνω πλαίσιο, στα κεφάλαια που ακολουθούν οι συγγραφείς εστιάζουν σε επιμέρους πτυχές των δεδομένων, συμβάλλοντας μέσα από διαφορετικές κάθε φορά οπτικές στη συζήτηση για τη μορφή της αντιπροσώπευσης στην ύστερη μεταπολίτευση.

Τα τρία πρώτα κεφάλαια εστιάζουν στις βασικές κοινωνικο-δημογραφικές μεταβλητές του συνόλου δεδομένων, δηλαδή το επίπεδο εκπαίδευσης, το επάγγελμα και το φύλο, αναδεικνύοντας συνέχειες και μεταβολές στο βάθος της εικοσαετίας, καθώς και συσχετίσεις με άλλες μεταβλητές.

Η Φανή Μ. Κουντούρη, ειδικότερα, εξετάζει δύο διαστάσεις πολιτικού κεφαλαίου που θεωρούνται μεταξύ των πλέον ισχυρών πόρων σε μία πολιτική, και ειδικά κοινοβουλευτική, καριέρα: το μορφωτικό και το κομματικό κεφάλαιο. Αν το πρώτο αφορά στους εκπαιδευτικούς τίτλους που έχει στην κατοχή του ο κοινοβουλευτικός αντιπρόσωπος, το δεύτερο αφορά την κομματική προϋπηρεσία σε αιρετές (ή μη) θέσεις του στενού και ευρύτερου κομματικού μηχανισμού. Διαπιστώνει αξιοσημείωτες διαβαθμίσεις, ειδικά στην περίπτωση της πολιτικής προϋπηρεσίας, ενώ συνάγει από τα δεδομένα ότι το εκπαιδευτικό κεφάλαιο αναδεικνύεται σε ουσιωδώς δομική παράμετρο της κοινοβουλευτικής ιδιότητας. Επιπλέον, διερευνά το συσχετισμό των δύο τύπων κεφαλαίου επιχειρώντας να υπολογίσει το ειδικό τους βάρος στην επανεκλογή και την κυβερνητική καριέρα των κοινοβουλευτικών, διαπιστώνοντας σημαντικές συσχετίσεις μεταξύ των δύο τύπων κεφαλαίου και των τύπων πολιτικής καριέρας.

Η Μανίνα Κακεπάκη και ο Γιάννης Καραγιάννης μελετούν την ιδιαίτερη σημασία του επαγγέλματος για την ανάδειξη και παραμονή στο Κοινοβούλιο. Διερωτώνται κατά πόσο ο κοινοβουλευτικός μικρόκοσμος αποκλίνει από το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο, και προσπαθούν να εντοπίσουν εκείνα τα επαγγέλματα που συνδέονται με την ένταξη στην πολιτική. Εισηγούνται τον όρο «επαγγέλματα μαζικού ακροατηρίου» για τα επαγγέλματα εκείνα που απολαμβάνουν μεγάλης δημόσιας ορατότητας και τα οποία την περίοδο αυτή εμφανίζονται δυναμικά ενώ διαπιστώνουν μεγαλύτερο κοινωνικό και επαγγελματικό πλουραλισμό εντός του Κοινοβουλίου, στο πλαίσιο μιας γενικότερης απουσίας ηγεμονίας ενός επαγγέλματος όπως συνέβαινε με αυτό των δικηγόρων στις προηγούμενες δεκαετίες. Παράλληλα όμως, από την ανάλυση τους προκύπτει ότι τα παραδοσιακά πολιτικά επαγγέλματα συνδέονται και με μεγαλύτερη παραμονή στο Κοινοβούλιο.

Η Μανίνα Κακεπάκη μελετά την έμφυλη διάσταση του Κοινοβουλίου, παρουσιάζοντας την εικόνα των εκλεγμένων γυναικών αναφορικά με διαστάσεις όπως η ηλικία, η διάρκεια της θητείας, τα επαγγελματικά χαρακτηριστικά και η προηγούμενη θητεία σε άλλες θέσεις ευθύνης. Διαπιστώνει ότι, ενώ τις τελευταίες δύο δεκαετίες οι γυναίκες εισέρχονται σε μεγαλύτερους απόλυτους αριθμούς στο Κοινοβούλιο, δεν μοιράζονται τους ίδιους διαύλους πολιτικής και κοινωνικής προϋπηρεσίας με τους άνδρες: οι γυναίκες εισέρχονται στη Βουλή σε μικρότερη ηλικία σε σχέση με τους άνδρες συναδέλφους τους, με λιγότερα παιδιά, προέρχονται από διαφορετικούς επαγγελματικούς χώρους (που συνδέονται και με τη δημοσιότητα), και έχουν μικρότερη συμμετοχή στην αυτοδιοίκηση αλλά και σε κομματικές θέσεις, Όντας στη Βουλή αναλαμβάνουν σε μικρότερο βαθμό υπουργικές θέσεις, ενώ παραμένουν και για μικρότερο χρονικό διάστημα στη Βουλή. Γι' αυτό και ο αριθμός των γυναικών στο Κοινοβούλιο παρουσιάζει μεν αυξητικές τάσεις, αλλά αυτές συνοδεύονται από συχνή εναλλαγή προσώπων.

Τα επόμενα τρία κείμενα μελετούν ιδιαίτερες πτυχές της αντιπροσωπευσης σε σχέση με την περιφέρεια εκλογής, εστιάζοντας στην εντοπιότητα, στο θεσμό των βουλευτών/-τριών Επικρατείας, αλλά και στις διαφορετικές δυναμικές που αναπτύσσονται ανάλογα με το μέγεθος της εκλογικής περιφέρειας.

Ο Κωστής Πιερίδης μελετά τη γεωγραφική διάσταση της αντιπροσωπευσης και διαπιστώνει ότι η συντριπτική πλειονότητα των ελλήνων βουλευτών/-τριών χαρακτηρίζεται ως ντόπιοι, υπογραμμίζοντας έτσι έναν

δεσμό με την περιφέρεια εκλογής τους. Οι αλεξιπτωτιστές βουλευτές, εμφανίζονται ως μια κατηγορία με πιο συμπαγή χαρακτηριστικά (υψηλή μόρφωση, επαγγελματικό προφίλ) και μεγαλύτερη συχνότητα εκλογής. Τέλος, πέρα από την ανάλυση των χαρακτηριστικών των δύο αυτών κατηγοριών που προκύπτουν από τη σχέση με τον τόπο εκλογής, εστιάζει σε εκείνους που έχουν διαχρονικά υπάρξει και στις δύο κατηγορίες, σε μια προσπάθεια κατανόησης και ερμηνείας του μοτίβου των αλλαγών στην εκλογική περιφέρεια των εκλεγέντων βουλευτών.

Ο Σταύρος Σκρίνης συνεισφέρει την πρώτη προσπάθεια προσέγγισης και μελέτης των βουλευτών/-τριών Επικρατείας από την πλευρά της πολιτικής κοινωνιολογίας. Εστιάζει στους βουλευτές και τις βουλευτρίες Επικρατείας μεταξύ της Θ' και της ΙΣΤ' κοινοβουλευτικής περιόδου, θέλοντας να εντοπίσει κατά πόσο συγκλίνουν ή αποκλίνουν αφ' ενός, από το σύνολο των συναδέλφων τους την ίδια περίοδο, και αφ' ετέρου, από όσους εκλέχθηκαν ως Επικρατείας από την Α' έως τη Ζ' κοινοβουλευτική περίοδο. Από την ανάλυσή του προκύπτει ότι όντως οι βουλευτές Επικρατείας αποκλίνουν ως ομάδα από τους συναδέλφους τους που εκλέχθηκαν αποκλειστικά σε περιφέρειες και επιβεβαιώνουν, σε συγκεντρωτικό επίπεδο, την αντίληψη ότι αποτελούν έναν ελιτίστικο θεσμό. Σε δεύτερο επίπεδο, εξετάζει κατά πόσο η ομάδα των βουλευτών Επικρατείας της περιόδου 1996-2015, είχε συγκλίνοντα ή αποκλίνοντα χαρακτηριστικά από την αντίστοιχη της περιόδου 1974-1996. Τόσο οι αποκλίσεις όσο και οι συγκλίσεις που παρατηρεί δίνουν την εικόνα ενός θεσμού που, ιδίως στις αρχές της εφαρμογής του, λειτούργησε με στόχο την ενδυνάμωση των ηγεσιών και την τροφοδότηση του κοινοβουλίου με μέλη των ελίτ. Συν τω χρόνω, μολονότι ο βαθμός της απόκλισης μειώθηκε, δίνοντας μια τάση πιστότερης αντιπροσώπευσης της κοινωνίας ή τουλάχιστον ομοιοτήτων με το σύνολο των βουλευτών, διαπιστώνονται ακόμα διαφοροποιήσεις.

Ο Γιάννης Καραγιάννης, τέλος, εξετάζει εάν το μέγεθος των εκλογικών περιφερειών στην Ελλάδα συνδέεται με συγκεκριμένα μοτίβα πολιτικής λογικής και πρακτικές αντιπροσώπευσης. Για το σκοπό αυτό, καταγράφεται το προφίλ του πολιτικού προσωπικού στις διάφορες κατηγορίες εκλογικής περιφέρειας και αναλύεται περαιτέρω ως προς την κομματική του ένταξη και αναφορά. Τα διαθέσιμα στοιχεία συνηγορούν στη διαπίστωση ότι η μετάβαση από τις μονοεδρικές εκλογικές περιφέρειες σ' αυτήν της Β' Αθήνας συνδέεται με δύο διακριτούς (αναλυτικούς) τύπους πολιτικής λογικής και αντιπροσώπευσης: έναν περιφερειακό κι έναν εθνικό που, παρά

τις ενδεχόμενες μεταξύ τους διασταυρώσεις, φέρουν διακριτά γνωρίσματα. Παρά δε την έλλειψη επαρκών εμπειρικών τεκμηρίων, ο διαχωρισμός ανάμεσα στους εν λόγω (αναλυτικούς) τύπους πολιτικής λογικής και αντιπροσώπευσης δεν φαίνεται να ακυρώνεται από τις πρόσφατες ανακατατάξεις σε επίπεδο κομματικών συσχετισμών και κυβερνητικής εναλλαγής. Εάν, όπως συχνά επισημαίνεται, η δράση των εκλεγμένων αντιπροσώπων σημαίνεται από εντάσεις στην προσπάθεια να εναρμονιστούν τα ιδιαίτερα τοπικά συμφέροντα με τις εθνικές επιλογές, στην περίπτωση της Ελλάδας αυτές καταμερίζονται σε δύο ομάδες πολιτικού προσωπικού με διαφορετικές στοχεύσεις, πρακτικές, πολιτικές διαδρομές και φυσιολογία. Το πολιτικό προσωπικό, με την έννοια αυτή, ανακύπτει ως ιδιαίτερα κρίσιμη παρακείμενη πύλη εισόδου στη μελέτη του εγχώριου πολιτικού συστήματος και των κομματικών ανταγωνισμών στο συγκαιρινό μας ιστορικό περιβάλλον.

Εν κατακλείδι, τα έξι αυτά κείμενα περά από το να φωτίζουν πτυχές της αντιπροσώπευσης στην ύστερη μεταπολίτευση, υπογραμμίζουν τις πολλαπλές δυνατότητες έρευνας που προσφέρει το σύνολο δεδομένων και οι οποίες δεν εξαντλούνται στις παραπάνω προσεγγίσεις. Μέσω της ανοικτής πρόσβασης σε αυτά, κάθε ένας και κάθε μία μπορεί να θέσει τα δικά του/της ερωτήματα, συμπληρώνοντας μερικά ακόμα κομμάτια στην εικόνα των χαρακτηριστικών και της φυσιολογίας των μελών του Ελληνικού Κοινοβουλίου.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Δρεττάκης, Γ.Μ. (1991). *Η ανατομία της Βουλής 1974-1990*. Αθήνα: Gutenberg - Γιώργος και Κώστας Δαρδανός.
- Δρεττάκης, Γ.Μ. (2000). *Βουλευτικές εκλογές 1996 και 2000*. Αθήνα χ.ε.
- Δρεττάκης, Γ.Μ. (2004). *Βουλευτικές εκλογές και Ευρωεκλογές 2004*. Αθήνα χ.ε.
- Δρεττάκης, Γ.Μ. (2007). *Βουλευτικές εκλογές 2007*. Αθήνα χ.ε.
- Κάρουλας, Γ. (2014). *Πολιτικά κόμματα και ανάδειξη των πολιτικών ελίτ στο ελληνικό κοιμματικό σύστημα 1989-2011. Παράγοντες συνδιαμόρφωσης των ηγετικών κοιμματικών ομάδων*. (Διδακτορική διατριβή, Αθήνα, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, ΕΚΠΑ).
- Κολτσίδα, Δ. (2013). *Η κοινοβουλευτική ομάδα του ΣΥΡΙΖΑ μετά τις διπλές εκλογές του 2012. Ρήξη (και) στις σχέσεις εκπροσώπησης*: (Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, ΕΚΠΑ, αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία).
- Μεταξάς, Α. Ι. Δ., (1981). *Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 1.
- Παντελίδου-Μαλούτα, Μ. (2007). *Μισός αιώνας γυναικείας ψήφου, μισός αιώνας γυναίκες στη Βουλή*. Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και την Δημοκρατία.

Ξενόγλωσση

- Andreadis, I., Chadjipadelis, T. and Teperoglou, E. *Hellenic Candidate Study 2007: Characteristics of Greek parliament candidates*. Ann Arbor, MI: Inter-university Consortium for Political and Social Research [distributor], 2014-06-30. <http://doi.org/10.3886/E9442V1>.
- Best H. and Higley J. (2010). *Democratic elitism: new theoretical and comparative perspective*. Leiden – Boston: Brill.
- Best, H. and Cotta, M. (eds) (2000). *Parliamentary Representatives in Europe 1848-2000. Legislative recruitment and careers in eleven countries*. Oxford: Oxford University Press.
- Borchert, J. and Stolz, K. (2011). Institutional order and career patterns: Some comparative considerations. *Regional and Federal Studies*, 21, pp. 2, 271-282.

- Borchert, J. and Zeiss, J. (2003). *The political class in advanced democracies: A comparative handbook*. Oxford University Press.
- Codato, A., Costa, L.D., Massimo, L. (2014). *Coding professions in research with political elites: a methodological and a typological discussion*. Στο 23rd IPSA World Congress of Political Science, 2014, Montreal - Canadá.
- Copeland, G. (2003). United States: A Political class of entrepreneurs. Στο J. Borchert and J. Zeiss (eds), *The political class in advanced democracies: A comparative handbook*. Oxford University Press.
- Costa O., Freire, A. and J.-B. Pilet (2012). Political representation in Belgium, France and Portugal: MPs and their constituents in very different political systems. *Representation*, 48, pp. 4, 351-358.
- Cotta, M. and Best, H. (eds) (2007). *Democratic representation in Europe. Diversity, change and convergence*. Oxford: Oxford University Press.
- Crouch, C. (2004). *Post-Democracy*. London: Polity Press.
- Dalton, R.J. (2004). *Democratic challenges, democratic choices: The erosion of political support in advanced industrial democracies*. Oxford University Press.
- Deschouwer, K. and Depauw, S. (2014). *Representing the people. A survey among members of statewide and substate parliaments*. Oxford University Press.
- Dogan, M. (1961). Political ascent in a class society: French deputies 1870–1958. Στο Dwaine Marvick (ed.), *Political decision-makers* (pp. 57–90). New York: The Free Press.
- Gunther, R., Montero, J.R. and Linz, J.J. (eds) (2002). *Political parties: Old concepts and new challenges*. Oxford: Oxford University Press.
- Holtz-Bacha, Ch., Negrine, R., Mancini, P. and Papatthanassopoulos, S. (eds) (2007). *The professionalisation of political communication*. Intellect Books - Changing Media, Changing Europe.
- Joignant, A. (2009). *El estudio de las élites: un estado del arte*. Documento de Trabajo, 1, Serie de Políticas Públicas-Universidad Diego Portales.
- Katz, R.S., and Mair, P. (1995). Changing models of party organization and party democracy: The emergence of the cartel party. *Party Politics*, 1, pp. 1, 5-28.
- Kitschelt, H. (2000). Citizens, politicians, and party cartelization: Political representation and state failure in post-industrial societies. *European Journal of Political Research*, 37, pp. 2, 149-79.
- Koutsoukis, K. (1978). Socioeconomic change and cabinet composition in Greece: 1946-1974. *The Greek Review of Social Research*, 32, pp. 74-79.

- Manow, P. (2013). Mixed rules, different roles? An analysis of the typical pathways into the Bundestag and of MPs' Parliamentary Behaviour. *The Journal of Legislative Studies*, 19, pp. 3, 287-308.
- Marangoni, F. and Tronconi, F. (2011). When territory matters: Parliamentary profiles and legislative behaviour in Italy (1987–2008). *The Journal of Legislative Studies*, 17, pp. 4, 415-434.
- Norris, P. (2011). *Democratic deficit: Critical citizens revisited*. Cambridge University Press.
- Parry, G. (2005). *Political Elites*, ECPR Press.
- Party Politics* (2014). Τεύχος-αφιέρωμα στον Peter Mair, 20 (2).
- Putman, R.D. (1976). *The comparative study of political elites*. Englewood Cliffs NJ: Prentice-Hall.
- Silva, P. (2008). In the name of reason. Technocrats and politics in Chile, The Pennsylvania State University Press, Pennsylvania.
- Sotiropoulos, D.A. and Bourikos, D. (2002). Ministerial Elites in Greece, 1843-2001: A Synthesis of Old Sources and New Data. *South European Society and Politics*, 7, pp. 2, 153-204.
- Stolz, K. (2011) The Regionalization of Political Careers in Spain and the UK. *Regional and Federal Studies*, 21, pp. 2, 223-243.
- Tavares de Almeida, P., Pinto, A.C. and Bermeo, N. (eds) (2003). *Who Governs Southern Europe? Regime change and ministerial recruitment, 1850–2000*. London: Frank Cass.
- von Beyme, K. (1996). The concept of political class: a new dimension of research on elites?. *West European Politics*, 19, pp. 68-87.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Πηγές Δεδομένων

<http://ekloges-prev.singularlogic.eu/v2007/pages/index.html>

<http://ekloges-prev.singularlogic.eu/v2009/pages/index.html>

<http://ekloges-prev.singularlogic.eu/v2012a/public/index.html#{%22cls%22:%22main%22,%22params%22:}}>

<http://www.hellenicparliament.gr/Vouleftes/Viografika-Stoicheia>

Έλληνες Βουλευτές και Ευρωβουλευτές: Εθνικές Εκλογές 22/9/1996, Ευρωεκλογές 12/6/1994. Αθήνα: Βουλή των Ελλήνων 1998.

Έλληνες Βουλευτές και Ευρωβουλευτές: εθνικές εκλογές 9ης Απριλίου 2000, Ευρωεκλογές 13ης Ιουνίου 1999. Αθήνα: Βουλή των Ελλήνων 2001, 2003.

Έλληνες Βουλευτές και Ευρωβουλευτές: εθνικές εκλογές 7ης Μαρτίου 2004 – Ευρωεκλογές 13ης Ιουνίου 2004. Επτάλοφος: Βουλή των Ελλήνων 2005.

Έλληνες Βουλευτές και Ευρωβουλευτές: εθνικές εκλογές της 16ης Σεπτεμβρίου 2007 – Ευρωεκλογές της 7ης Ιουνίου 2008. Αθήνα, Βουλή των Ελλήνων 2009.

Παντελίδου-Μαλούτα, Μ. (2007). Μισός αιώνας γυναικείας ψήφου, μισός αιώνας γυναίκες στη Βουλή. Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και την Δημοκρατία.

Patrikios, S. and Chatzikonstantinou, M. (2014). Dynastic Politics: Family Ties in the Greek Parliament, 2000-12. *South European Society and Politics*, 20 (1), pp. 93-111 [online appendix: <http://dx.doi.org/10.1080/13608746.2014.942989>]

Τζιοβάρης, Γ. και Χιώτης, Β. (2006). Ο πολιτικός χάρτης της Μεταπολίτευσης 1974-2004. Αθήνα: Λιβάνης.

